

РЕЦЕНЗИИ

Королёва, Е.Е. Диалектический словарь староверов Латгалии / Е.Е. Королёва. – Т. 1 (А-В) – Рига : Ин-т Староверия Латвии, 2017. – 559 с.

Алена Яўгеньеўна Каралёва даследуе мову, фальклор і культуру стараабрадцаў, якія жывуць на тэрыторыі Латвіі з XVII ст., і мае больш за 160 артыкулаў па гэтай тэматыцы. Пасяленне старавераў у Латгаліі лічыцца адным з самых буйных у Еўропе. Выдадзены слоўнік уключае ўсе сабраныя даследчыцай палявыя матэрыялы і тэарэтычныя напрацоўкі па дадзеным пытанні, якія запісваліся на працягу апошніх 40 гадоў, што адлюстроўвае дынаміку развіцця мовы ў адным дыялекце і розных ідыялектах. Першы том – гэта толькі пачатак публікацыі фундаментальнай працы, якая, на думку аўтара, складзе ў 10 тамоў.

Што да аналагаў падобнага слоўніка, то можна згадаць выданні В.М. Немчанкі, А.І. Сініцы, Т.Ф. Мурнікавай [1] і А.М. Палікавай, В.Г. Раўновай [2]. У аснове згаданых выданняў – даследаванне мовы па канфесійнай прымеце яе носьбітаў. А апошні выкарыстоўвае ў тым ліку матэрыялы выдадзенага слоўніка, сабраныя А.Я. Каралёвай. Этнаканфесійная прыналежнасць інфармантаў, абраная за крытэрыі адбору матэрыялу, выводзіць часам геаграфію слоўніка за межы Латгаліі.

Слоўнік пабудаваны па тыпе тлумачальнага. Аўтар абраў арфаграфічны прынцып падачы дыялектнага матэрыялу, што не замінае адлюстраваць фанетычныя асаблівасці маўлення. Шырата кантэкстаў робіць слоўнікавыя артыкулы крыніцамі этнаграфічных і гістарычных звестак. Геаграфія распаўсюджання слова ўказваецца згодна з адміністрацыйна-тэрытарыяльным падзелам на момант запісу матэрыялу і не супадае з сучасным.

У слоўнік уключаны творы малых жанраў фальклору – прыказкі і прымаўкі, вешчыя сны, былічкі, загадкі, прыпеўкі, прыслоўі, прыметы, сродкі народнай медыцыны, замовы. Адметным для старавераў з’яўляецца жанр забаронаў, бо іх жыццё строга рэгламентавана. Фразеалагічны матэрыял у слоўніку адсутнічае, бо аўтар мае падрыхтаваны рукапісны варыянт асобнага фразеалагічнага слоўніка, які, мяркуючы, навуковы свет будзе вельмі чакаць. Але аўтар уключае ў слоўнік культывую лексіку – назвы рэлігійных святаў, абрадаў, служб, сімвалаў, царкоўнага начыння і пад., устойлівыя словазлучэнні тэрміналагічнага характару і апазітывы.

А.Я. Каралёва ставіла не толькі лінгвістычныя, але і культуралагічныя задачы – адлюстраваць культуру староверства праз вывучэнне моўнага выражэння на сучасным этапе развіцця. У слоўніку сабрана дыялектная лексіка, запісаная ад прадстаўнікоў розных пакаленняў, часцей старэйшага. Увогуле слоўнік прадстаўляе маўленчы вобраз старавераў рознага ўзросту і прафесійнай прыналежнасці, гараджан і жыхароў сельскай мясцовасці, таму можа быць выкарыстаны для вывучэння сацыяльнай стратыфікацыі мовы, дазваляе прасачыць функцыянаванне рускай мовы ў рэальным ужыванні на тэрыторыі, дзе назіраецца культурна-моўнае ўзаемадзеянне розных этнасаў.

Слоўнік выкананы на высокім лексікаграфічным узроўні, хаця аўтар у прадмове да выдання сярод недахопаў самакрытычна называе лексічную непаўнату: «...невypadкова праца заяўлена аўтарамі толькі як матэрыялы да слоўніка. Акрамя таго, фактычна адсутнічаюць матэрыялы, што адлюстроўваюць высокую рэлігійнасць прадстаўнікоў старажытнай дабрачыннасці. Не ўказаны і месцы фіксацыі дыялектнага матэрыяла». Але лексемы і ўстойлівыя словазлучэнні, што адлюстроўваюць рэлігійную практыку гэтай этнаканфесійнай групы складаюць значны пласт слоўніка.

Матэрыял слоўніка можа выкарыстоўвацца для вывучэння вуснага маўлення ўвогуле, бо ілюстратыўныя фрагменты дыялектных тэкстаў зафіксавалі не толькі маналагічнае маўленне, але і палілогі.

Слоўнік дае вялікія магчымасці для вывучэння гісторыі рускай мовы (гаворкі заўсёды захоўваюць моўныя асаблівасці, страчаныя на матэрыковай тэрыторыі), кантрастыўнага вывучэння мовы (рускія гавары знаходзяцца ў іншамоўным акружэнні, у розныя часы адчулі польска-беларуска-латгаліска-латышскі ўплыў), даследавання мовы памежжа.

Цікавае ўяўляе анамастычны матэрыял, які адлюстроўвае традыцыю даваць імёны па святцах і фіксуе рэдкія імёны грэчаскага анамастыкона.

Важна і тое, што гэтае выданне чакае беларускага даследчыка, бо вялікая частка лексікі – гэта беларускія словы: *абора, абрус, абы, аксаміткі, але, алей, болей, ботвіня, ватовка, ведьмарка, вереццага, вир, вобыск, ворожбит, вятюх*.

Слоўнік прызначаны і будзе карысны не толькі спецыялістам-філолагам, але і ўсім, хто цікавіцца стараверствам, каму цікава руская культура, фальклор, жывая мова, вобразнасць народнага маўлення, побыт, абрадавая практыка рускага народа канфесіі старавераў.

ЛІТАРАТУРА

1. Немченко, В. Н. Материалы для словаря русских старожильческих говоров Прибалтики / В. Н. Немченко, А. И. Сеница, Т. Ф. Мурникова ; под ред. М.Ф.Семеновой. – Рига : Латвийский гос. ун-т, 1963. – 362 с.
2. Паликова, О. Н. Словарь говора староверов Эстонии. Книга для учащихся / О. Н. Паликова, О. Г. Ровнова. – Тарту ; Нарва : Sata, 2008. – 160 с.

*Канд. філал. навук, дац. С.М. Лясовіч
(Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт)*